

Deliberatív demokrácia

Deliberatív szó jelentése: tanácskozó, döntést hozó, eszmecsere magába foglaló.

A demokrácia deliberatív elméletei az 1980-as évektől alakultak ki, válaszként a XX. század közepe óta elterjedt gazdaságtani felfogások hiányosságaira. A gazdaságtani felfogásban a politikai folyamat lényege a hatalom birtoklásáért folytatott küzdelem az egymással versengő érdekcsoportok alkudozásain keresztül. Az állampolgárok ebben a megközelítésben passzív fogyasztói szerepre vannak kárhóztatva, és a demokratikus ellenőrzés jogát többnyire a szavazással gyakorolják, miközben a közjó keresésének nem jut szerep a modellben.

A deliberatív demokráciában központi szerepet játszik a nyilvános vita. A deliberatív demokrácia-elméletekben a nyilvános vita a közjóról alkotott eltérő elképzelések köré szerveződik, a benne résztvevő állampolgárok egyenlők, és a vita során önmagukról alkotott felfogásuk és nézeteik is formálódnak. A nyilvános vitában az állampolgárok nem pusztán kinyilvánítják már meglévő preferenciáikat, hanem a mérlegelés és fontolgatás során alakítják ki álláspontjaikat.

Az ideális deliberatív procedúrában, amelyet a demokráciák intézményeinek tükrözniük kell, a résztvevők egyenlők, és szabadon érvelnek a konszenzust keresve. A szabadság abban nyilvánul meg, hogy a javaslatok megfontolását nem befolyásolja az előzetes normák és követelmények ereje. A résztvevőket csak a vitájuk eredménye kötelezi, és a döntés elfogadásához elegendő ok, hogy deliberatív vita eredményét tükrözi. Az érvelések szükségességének követelménye azt fejezi ki, hogy a résztvevőknek fel kell tárniuk egymás előtt, milyen okból támogatnak vagy elleneznek egy felvetést.

A vitában az érvek, nem pedig a résztvevők hatalma a döntő. A résztvevők egyenlősége megnyilvánul abban, hogy a vita szabályai nem kivételeznek senkivel, bárki tehet javaslatot és vitázhat anélkül, hogy a politikai hatalom és erőforrások létező eloszlása befolyásolná a részvételt.

Végül a nyilvános vita célja az érveléseken keresztül kialakított konszenzus. Ha a konszenzus nem jön létre, jóhiszemű nézeteltérés marad a felek között, akkor a nyilvános vitát lezáró döntéshozatal történhet szavazással. De a résztvevők azon elkötelezettsége, hogy mindenki számára meggyőző érveket találjanak, már feltehetően önmagában is alakít az egyéni preferenciákon.

A nyilvános vita pozitív következményei közé tartozik az információk terjedése, a politikai tudásanyag bővülése. A vélemények átgondoltabbá válnak, a közös problémákra új megoldásokat találhatnak, és könnyebbé válik az attitűd- és véleményváltás, valamint a konszenzus.

A nyilvános vitának továbbá nevelő hatása is lehet. A nyilvánosan előadott érvek ugyanis a vitapartnereket célozzák, így szükségképpen háttérbe szorul bennük az önérdek. Akár öncenzúra miatt, akár mert előre elkötelezték magukat az érvek alapján hozott döntéshozatal mellett, a vita során a résztvevők olyan érveket keresnek, amelyek a nyilvánosság előtt és mások számára is elfogadhatóak. Azzal, hogy a vitás kérdések megtárgyalása során a közjóra apellálnak a felek, idővel megváltozhatnak az önérdekű személyes preferenciák, mert az észérvek használata megnyitja a résztvevőket az érvek számára.

A kölcsönösen igazolható érvek keresésére mutatott hajlandóság kifejezi a deliberatív folyamat lényegét. Ahhoz, hogy deliberatív nyilvános vitába bocsátkozzanak egymással, a résztvevőknek kölcsönös tiszteletet kell teremteniük. Ez kedvező hozzáállást jelent a vitapartnerekhez: konstruktív érintkezést kíván olyanokkal, akiknek a nézeteivel az egyén nem ért egyet. A tisztelet megnyilvánul abban a felismerésben, hogy a felek közös vállalkozás részesei, és a nézeteikért, illetve a következményekért igazolással tartoznak egymásnak. A vita így teremt politikai közösséget.

A deliberatív demokrácia felfogás hívei között is nyilvános viták folynak olyan kérdésekről, mint hogy beszélhetünk-e deliberatív vitáról olyan helyzetben is, ahol a vitát nem kell döntéshozatalnak lezárnia; mennyire szigorúan kell értelmezni az ideális deliberatív procedúra feltételeit; vagy, hogy az érvelésekbe miként illeszthetők be a meggyőzés olyan retorikai eszközei, mint az érzelmekre apellálás, a metaforák, a személyes történetek és tanúságtételek, vagy az ellentétes álláspontok ironikus, gunyoros kezelése.

A deliberatív demokráciaelmélettel szemben hangoztatott ellenvetések között szerepel, hogy a nyilvános vitából nem szükségképpen következik egyhangú és racionális egyetértés a résztvevők között, így a deliberáció csak kiegészítheti, de nem helyettesítheti a preferenciák összesítését. Ha mégis egyetértés alakul ki, annál fennáll a veszély, hogy a konformitás, a csoportnak való megfelelés igénye alakította

az egyéni nézeteket, nem a belátás az érvek hatására. A közjó hangoztatása a nyilvános érvelésben pedig adott esetben pusztán az önző szempontok elkendőzését szolgálhatja.

Az ellenvetések talán összegezhetők úgy, hogy a deliberatív demokráciafelfogás életképessége egy csöndes filozófia szeminárium kereteire korlátozódik, és nem illeszthető össze a bonyolult, megosztott társadalmakkal. A deliberatív demokráciaelméletek elterjedése azonban inkább azt jelenti, hogy az elvi megfontolásokat legalább részben megpróbálják meghonosítani különböző társadalmi intézményekben és gyakorlatokban - köztük a deliberatív közvélemény-kutatások fórumain.

Források:

Bohman, J. (1997). *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*, MIT University Press.

Elster, J. (1998). *Deliberative Democracy*. Cambridge, UK, Cambridge University Press

Gutmann, A. & Thompson, D. (1996). *Democracy and Disagreement*, Harvard University Press.

Kis, J. (2000). *Alkotmányos demokrácia*. Budapest, INDOK.
Csoportanimálási módszerek Horváth Judit, Szoboszlai Katalin
https://elearning.foh.unideb.hu/pluginfile.php/2791/mod_resource/content/5/csoportanim%C3%A1l%C3%A1si%20m%C3%B3dszerek.pdf

A PÁRBESZÉD ÉS A VITA ÖSSZEHASONLÍTÁSA

A Párbeszéd Kör működésének alapvető feltétele, hogy ne váljon vitává! Ezért elengedhetetlen pontosítani e kettő különbségét.

- A párbeszéd együttműködés: két vagy több oldal együtt dolgozik a közös megértésre törekedve.
- A vita szembenállás: két oldal szembe áll egymással, törekedve arra, hogy bebizonyítsák, a másiknak nincs igaza.

- A párbeszédben a cél a közös talaj megtalálása.
- A vitában a cél a meggyőzés.

- A párbeszédben az egyik azért hallgatja meg a másik oldalt, hogy megértse, értelmezze és közös pontokat keressen.

- A vitában az egyik azért hallgatja meg a másik oldalt, hogy hibát találjon benne és vitába szálljon vele.

- A párbeszéd gazdagítja és megváltoztatja a résztvevők szempontjait.

- A vita megerősíti a résztvevők saját szempontjait.

- A párbeszéd úgy tárja fel a feltételezések „háttérét”, hogy lehetővé teszi az átértékelést.

- A vita úgy védi meg a feltételezéseket, mint igazságot.

- A párbeszéd a saját álláspont elemzésére készítet.

- A vita a másik véleményének cáfolására készítet.

- A párbeszéd utat nyit bármilyen, az eddigieknél jobb megoldás felé.

- A vita megvédi a saját álláspontot, mint legjobbat és minden más lehetőséget figyelmen kívül hagy.

- A párbeszéd nyitott hozzáállást teremt: tévedhetünk, változtathatunk.

- A vita merev magatartást eredményez és annak elhatározását, hogy csak nekünk lehet igazunk.

- A párbeszédben közöljük saját legjobb gondolatainkat is, tudva, hogy mások hozzászólásai inkább javítani, mint rombolni fogják.

- A vitában közöljük legjobb gondolatainkat, amelyeket a végsőkig védünk és igyekszünk bebizonyítani, hogy helytállóak.

- A párbeszéd a saját hitünk átmeneti felfüggesztését kívánja.

- A vita a saját hitünk teljes vállalását kívánja.

- A párbeszédben közös alapot keresünk.

- A vitában feltűnő különbségeket keresünk.

- A párbeszédben a másik véleményében megerősítést keresünk.
- A vitában a másik véleményében gyenge pontokat keresünk.

- A párbeszéd magába foglalja a másik iránti igazi érdeklődést és nem az elidegenedésre vagy sértésre törekszik.
- A vita magába foglalja a másikkal szembeni ellenállást, anélkül, hogy figyelne az érzésekre és a kapcsolatokra, továbbá a másik gyengítésére törekszik.

- A párbeszéd azt feltételezi, hogy a megoldás egyes részei mások kezében is lehetnek és ezek a részek együttesen egy működőképes megoldást eredményezhetnek.
- A vita azt feltételezi, hogy egy jó válasz van valakinek a kezében.

- A párbeszéd nyitott marad.
- A vita befejezetté válik.

Forrás: Párbeszéd kör kézikönyv 2. Útmutató a párbeszéd körök vezetői, szervezői és résztvevői számára Kiadja: A „Találjuk ki Magyarországot” Klub Párbeszéd Kör Programja *Budapest*, Szerkesztő és felelős kiadó: Borbélyné Nagy Éva